

Tartu Universitet
Det humanistiske og kunstneriske fakultet
Institutt for fremmedspråk og kulturer
Avdeling for skandinavistikk

Norsk språk og litteratur

Øversettelse av propprier i «Trollskap i november»

Bacheloroppave

Paula Leer
Veiledere: Antonina Kostina
Øyvind Rangøy

Tartu 2020

Innhold

1. Innledning	4
2. Bakgrunn og materialer.....	6
2.1. Forfatteren, boka og oversetteren.....	6
2.2. Hva er oversettelse?	7
2.3. Oversetterens rolle	8
3. Teori.....	9
3.1. Oversetting av egennavn.....	9
3.2. Ufordringer ved oversetting av proprier	10
3.3. Oversettelsesteknikker	11
4. Analyse av oversettelse.....	14
4.1. Koera-Kaarel.....	14
4.2. Jaan	16
4.3. Imbi og Äрни.....	16
4.4. Luise.....	17
4.5. Aida-Oskar	17
4.6. Kirikuõpetaja Moosel og Rosalie.....	18
4.7. Rehepapp.....	18
4.8. Kupja-Hans	20
4.9. Villu	22
4.10. Nõia-Ella	22
4.11. Timofei.....	23
4.12. Räägu-Rein	23
4.13. Räägu-Liina.....	24
4.14. Kiltri-Lembit	25
4.15. Juhan, Jüri og Pille.....	26
4.16. Mall	26
4.17. Õuna-Endel	27
4.18. Ints	27
4.19. Muna-Ott.....	28
4.20. Sorgu Mai.....	28

4.21. Möldri-Juhan.....	29
5. Konklusjon.....	30
Resümee.....	32
Referanseliste.....	35

1. Innledning

Oversettere jobber med tekster som inneholder både fellesnavn (*appellativer*) og egennavn (*proprier*). Mens noen av dem er enkelt og naturlig lar seg oversette, bryr andre på virkelige utfordringer. Appellativer er generelle betegnelsen, for eksempel for personer (*en mann*), dyr (*en hund*), ting eller handlinger. Proprier er substantiver som henviser til en spesifikk referent, det være seg personnavn (*Martin*), stedsnavn (*Oslo*), navn på festival (*Øyafestivalen*), tittel og så videre. De skrives med stor forbokstav.

I skjønnlitterære tekster må oversetteren for eksempel overføre karakterenes særpreg, kulturelle bakgrunn, spesifikke miljø, og bruke forskjellige strategier for å overføre så mye som mulig av originalens betydning til målteksten. Dermed kan vi spørre hvilke valg oversettere gjør for å føre over forestillingsbilder om noe mellom to språk: Hvilke løsninger bruker de for at for at betydningene i målspåket skal bli allment forstått slik de er det i kildespråket?

Den norske oversettelse av «Rehepapp ehk november» (2000) er ikke blitt forsket før. Målet med denne bacheloroppgaven er å forske på oversettelse av proprier i «Trollskap i november» av Andrus Kivirähk. Oppgaven er avgrenset til menneskelige karakterer. Som utgangspunkt tar jeg den estiske originalversjonen «Rehepapp ehk november» (2000), og sammenlikner med oversettelsen av egennavn i den norske utgaven «Trollskap i november» (2004), oversatt av Turid Farbregd.

Ved Tartu Universitet er dette emnet tidligere utforsket av Anna Liisa Kaasla i hennes masteroppgave «J. R. R. Tolkieni «Käábiku» nimele tõlkemeetodite võrdlus inglise-eesti ja inglise-prantsuse suunal» (2017), og av Liis Kauge i hennes masteroppgave «Å oversette kulturspesifikke termer fra norsk til estisk i prosalitteraturen» (2009).

Spørsmål som jeg ønsker å få svar på ved hjelp av analysen er følgende:

- Hva sier oversettelsen om de valgene oversetteren har gjort?
- Hvordan kan teori om oversettelsesstrategier brukes for å klassifisere disse?

For å forklare teoridelen som støtter min analyse skal jeg bruke A. Schjoldagers “Understanding Translation” (2008), R.T. Bells «Translation and Translating: Theory and Practice» (1991), C. Nords «Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point» (2003), C. Schäffners «Running before walking? Designing a translation programme at undergraduate level» (2000) og A.P. Vermees’s “Proper names in translation: An explanatory attempt” (2003).

Oppgaven består av tre hoveddeler – kapittel 2 gir oversikt over bakgrunn og materialer, kapittel 3 er teoridelen og kapittel 4 handler om analyse. I kapittel 2 presenterer jeg forfatteren, oversetteren, og boka «Rehepp ehk november» som er gjenstand for analysen. Deretter forklares det hva en oversettelse betyr, og hvilke kriterier som bør legges til i grunn i oversettelsesprosessen. I kapittel 3 forklarer jeg hva proprier henviser til, hvilken funksjon de har, og hva slags utfordringer som kan knyttes til oversettelse av dem. Deretter introduserer jeg oversettelsesstrategier og gir oversikt med eksempler over teknikker jeg vil ta i bruk for analyse. I kapittel 4 analyserer jeg eksempler på oversettelse av egennavn fra estisk til norsk.

2. Bakgrunn og materialer

Denne delen av oppgaven gir først en kort presentasjon av forfatteren, oversetteren, og boka «Rehepapp ehk november» som er gjenstand for analysen. Deretter forklares det hva en oversettelse betyr, og hvilke kriterier som bør legges til i grunn i oversettelsesprosessen.

2.1. Forfatteren, boka og oversetteren

Forfatteren av boka, Andrus Kivirähk, er en av de mest populære estiske samtidsforfatterne. I tillegg til romaner har han skrevet skuespill, barnebøker, filmmanus, og virket som spaltist i en rekke medier. Han varierer lett fra den ene stilen til den andre (Krull). «Trollskap i november», er et av hans mest populære verk i Estland. Boka er oversatt til finsk, ungarsk, latvisk, norsk, russisk og fransk (ESTLIT). Det er også laget film, brettspill og opera på grunnlag av verket.

Boka er basert på estisk folketro og legender, og inneholder skikkelser som varulver, spøkelses, skratter og så videre. Hovedpersonen går under navnet Treskebasen (estisk *Rehepapp*). Han er på sett og vis en helteskikkelse, men også litt av en luring, som spiller på klokskap, magiske evner og dyktighet (Krull).

Handlingen finner sted i en navnløs landsby i løpet av hele november. Hver dag er et separat kapittel. Leseren får ikke vite presist hvilken historisk epoke det dreier seg om, men landsbyen og herregården i handlingen antyder en baltisktysk periode.

Boka inneholder mye svart humor. Gjennom dette prismet skildrer den det harde bygdelivet, der alle måtte ta vare på seg selv og klare seg gjennom vanskeligheter. Verket er full av folketro og mystiske vesener: djevelen, spøkelses, gjenferd, riser, vetter og skratter osv.

Turid Farbrege er norsk leksikograf, oversetter og filolog. Hun har oversatt en rekke verker av kjente estiske forfattere, for eksempel Jaan Kaplinski, Jaan Kross, Mati Unt,

Viivi Luik, Emil Tode og Andrus Kivirähk og har mottatt flere litteratur- og kulturpriser internasjonalt. Hun har også sammen med Sigrid Kangur og Ülle Viks gitt ut Norsk-estisk, estisk-norsk ordbok i 1998, i 1999 Estisk lommeordbok med Hille Lepp og Ülle Viks og 2003 norsk-estisk estisk-norsk online-ordbok (ESTLIT).

2.2. Hva er oversettelse?

En oversettelse forbinder to språk og dermed to kulturer. Oversettelsen gir lesere på målspråket tilgang til informasjon, kunnskap og opplevelser som i utgangspunktet bare var tilgjengelige på et språk de ikke behersker.

Men hva er egentlig oversettelse? Oversettelsesteoretiker Roger T. Bell forklarer (Bell 1991: 13) at ordet *oversettelse* har tre betydninger:

1. Å oversette: en prosess (det oversetteren gjør);
2. En oversettelse: oversettelsesprosessens produkt, den oversatte teksten;
3. Oversettelse (også oversetting): abstrakt konsept som omfatter både oversettelsesprosessen og produktet av denne prosessen.

En oversettelse er en tekst som uttrykker det som en annen tekst har uttrykket på et annet språk (Schjoldager 2008: 19). Oversettelse er å overføre ideer og tanker til et annet språk slik at innholdet ikke endres, og tanken blir det samme. Hva en god oversettelse er, er gjenstand for evig debatt. Eugene A. Nida sier at forskjeller i oversettelse har tre faktorer (Nida 1964: 156): budskapets natur, forfatterens – og på forfatterens vegne, oversetterens – formål, og målgruppen. Det er et avhengighetsforhold mellom form og innhold: innholdet kan aldri fullstendig skilles fra formen, men graden av sammenheng mellom dem varierer fra tekst til tekst.

For å skape en god oversettelse må oversetteren ha mye relevant språklig erfaring, god innsikt i bakgrunnen or teksten og på dette grunnlag bevare kildetekstens innhold. Oversetteren må ha tilstrekkelige kunnskaper om kilde- og målkulturen, og ha et godt språkinstinkt. Like ens må hun/han ta hensyn til hvilken målgruppe teksten er myntet på.

2.3. Oversetterens rolle

Oversetteren er formidler mellom to kulturer og to språk. En oversetter må ha tilstrekkelige kunnskaper i kildepråket. Det holder ikke å forstå hovedinnholdet og bli i ei ordbok. I tillegg til å forstå tekstens innhold må hun/han forstå betydningsnyansene, ordenes verdi og stilistiske funksjoner. Men enda viktigere enn beherskelse av kildepråkets ressurser, er det å ha en full kontroll over målpråk (Nida 1964: 150-152). Feil kommer som regel av manglende kunnskaper.

Det er én ting å kunne språk generelt, noe annet å ha vite og kunnskap og innsikt om et bestemt og spesifikt tema. (Op. cit: 150-152) Oversetteren må kunne overføre forestillingen, ikke bare ordene. Lesere må kunne danne seg bilder og oppfatninger om karakterene, og deres særpreg, stil og egenart, for eksempel hvordan stemmen deres lyder. Å gjennomføre dette krever både ferdigheter og motivasjon hos oversetteren.

Schäffner oppsummerer hvilke kompetanser en oversetter må ha:

1. Lingvistisk kompetanse: Oversetteren må ha nok språklige evner for å oversette.
2. Kulturell kompetanse: Oversetteren må kjenne den kulturelle bakgrunnen (politisk, historisk, osv.) for begge språk.
3. Tekstuell kompetanse: Oversetteren må gjenkjenne sjangere, og registrere konvensjoner og andre tekstuelle regelmessigheter som er relevante for hennes/hans oppgave.
4. Emne-spesifikk kompetanse: Oversetteren må ha aktuelle bakgrunnskunnskaper i emnet.
5. Undersøkelseskompetanse: Oversetteren må kunne søke, og tilegne seg aktuelle kunnskaper om emnet, og kunne utøve relevant kildekritikk (ikke minst ved bruk av Internett-kilder).
6. Overføringskompetanse: Oversetteren må ha erfaringen som skal til for å bruke kildeteksten hensiktsmessig og produsere målteksten på en tilfredsstillende måte (Schäffner 2000: 148).

3. Teori

Teoridelen forklarer hva proprier henviser til, hvilken funksjon de har, og hva slags utfordringer som kan knyttes til oversettelse av dem. Deretter introduserer jeg oversettelsesstrategier og gir oversikt med eksempler over teknikker jeg vil ta i bruk for analysen.

3.1. Oversetting av egennavn

Substantiver deles inn i appellativer (fellesnavn) og proprier (egennavn). Proprier henviser til en spesifikk referent, for eksempel en person (Martin), et sted (Oslo), festival (Øyafestivalen), en tittel på et hellig skrift (Koranen) og så videre. Proprier skrives med en stor forbokstav. Appellativer er betegnelser for f.eks. personer (en mann), dyr (en hund), ting eller handlinger. Denne oppgaven er avgrenset til spesifikke utfordringer ved oversettelse av proprier.

I den virkelige verden kan egennavn (proprier) gjerne være ikke-beskrivende, men de formidler likevel informasjon. Hvis man kjenner den kulturelle bakgrunnen, kan egennavn for eksempel si om referenten er kvinne eller mann, hvor gammel han eller hun sannsynligvis er eller hvor han eller hun kan komme fra eller ha sine røtter (etternavn som McPherson eller O'Connor). Det finnes også typiske navn for hunder, katter eller hester, navn kan beskrive hva slags sted det dreier seg om (for eksempel Mount Everest) osv. (Nord 2003).

Vermes beskriver oversettelsen av proprier følgende:

The translation of proper names has often been considered as a simple automatic process of transference from one language into another, due to the view that proper names are mere labels used to identify a person or a thing. (...) the translation of proper names is not a trivial issue but, on the contrary, may involve a rather delicate decision-making process, requiring on the part of the

translator careful consideration of the meanings the name has before deciding how best to render it in the target language (Vermes 2003: 89-90).

3.2. utfordringer ved oversetting av proprier

Denne oppgaven skal analysere konkrete eksempler på oversettelse av proprier. Dette forutsetter en forståelse av spesifikke utfordringer ved denne delen av oversettelsesjobben: hvilke muligheter finnes og hvordan velger oversetteren mellom dem?

Nord hevder at det ikke finnes faste regler for oversettelse av proprier. Et eksempel er eksonymer. Eksonym innebærer at et stedsnavn med referent utenfor et språkområde likevel er tilpasset og normert etter dette språket, for er elven *The Thames* på norsk *Themsen*. I sakprosa ser det til å være en konvensjon å bruke målkulturens eksonym som ekvivalent for en kildekulturs eksonym for samme referent. Nord legger til at det dette er uproblematisk så lenge det er klart hvilket sted navnet refererer til og så lenge det er forståelig hvilken kulturell bakgrunn navnet har. Oversettelsen må fungere for målgruppen (Nord 2003).

Hvis oversetteren fører over navn direkte uten å endre skriftbildet (*Ada* blir *Ada*), kan resultatet bli ulik uttale i målspråket. Dette kan også medføre at antatt nasjonalitet endres. Nord gir et eksempel fra sitt spansk-tysk oversettelseskurs. Der oversatte hun sammen med sine studenter navnene på to karakterer: *Miguelito* og *Hugo*, som var brødre. *Miguelito* er i oversettelsen klart gjenkjennelig som en spansk gutt, men *Hugo* kan av leseren oppfattes som en tysker. For å unngå misforståelser som følge at navnet *Hugo* kan identifiseres med begge kulturer, bør oversetteren erstatte for eksempel *Miguelito* med et klart tysk navn, eller erstatte *Hugo* med et typisk spansk navn. Valget avhenger om målteksten skal virke eksotisk eller familiær for leseren (Nord 2003).

Det er viktig å kjenne den kulturspesifikke bakgrunnen. I tillegg til personnavn finnes det andre proprier som knytter seg til spesielle aspekter ved en kultur. I sin bacheloroppgave «Reaalide tõlkimine norra keelest eesti keelde Ketil Bjørnstad»

romaani «Muusikale» näitel» (2013) bruker Marit Hansen ordet *Slottet* som eksempel. *Et slott* er et vanlig norsk substantiv, og fellesnavn skrives ikke med stor forbokstav. Derimot viser *Slottet* i bestemt form (-et), og med stor forbokstav til et bestemt slott - Det kongelige slott i Oslo. Dette vet man ikke uten å kjenne den kulturelle konteksten. Hvis man benytter *Slottet* direkte til målteksten, forsvinner betydningen. Samtidig vil en bokstavelig oversettelse være uklar, leseren av målteksten vil sannsynligvis ikke oppfatte hva er det som henvises til (Hansen 2013).

3.3. Oversettelsesteknikker

Hver oversetter har sine strategier, knep og teknikker for oversetting. (Schjoldager 2008: 67) For å overføre et budskap fra en tekst til en annen, må oversetteren gjøre mange spesifikke valg. En erfaren og begavet oversetter gjør vanligvis dette intuitivt.

Teoretikere har hver sine strategier. Noen av dem er mer generelle, andre mer spesifikke, men de har også mange likheter. Under arbeidet med oppgaven så jeg på oversettelsesteknikker til Vinay og Darbelnet, Theo Hermans, A. P. Vermees, P. Newmark, Eirlys. E. Davies og J. F. Aixelá. Til slutt valgte jeg Anne Schjoldagers teknikker, siden de er mer detaljerte og spesifikke.

I følge Schjoldager (2008: 67-89) deles oversettelsesstrategier i to grupper: mikro- og makrostrategier. Mikrostrategier håndterer spesifikke problemer på mikronivå, dvs. hovedsakelig i forbindelse med ord, fraser og setninger, men makrostrategier er mer generelle.

Anne Schjoldager har 12 mikrostrategier (2008: 92) som følger:

1. Direkte overføring (*Direct Transfer*): Å overføre et ord direkte fra kildeteksten til målteksten uten å endre det.
2. Et oversettelseslån (*Calque*): Å oversette direkte og uidiomatisk. Å overføre strukturen og ha en veldig nær oversettelse.
3. Direkte oversettelse (*Direct Translation*): Å oversette noe ord-for-ord.

Schjoldager (2008: 95-96) presiserer at det som skiller direkte oversettelse fra et

oversettelseslån (*calque*), er at oversetteren oversetter så nært som mulig på et lingvistisk nivå, og ofte velger den første ordlyd han eller hun kommer på.

4. Indirekte oversettelse (*Oblique translation*): Å oversette betydningen i stedet for ordet.
5. Eksplisitering (*Ecplicitation*): Å gjøre noe implisitt mer eksplisitt.
6. Parafrase (*Paraphrase*): Å parafrasere eller omformulere.
7. Kondensasjon (*Condensation*): Å oversette noe kortere, kan omfatte å gjøre noe eksplisitt mer implisitt.
8. Tilpasning (*Adaption*): Å tilpasse et ord eller uttrykk (hvis det ikke eksisterer i målkulturen).
9. Addisjon (*Addition*): Å legge til en meningsenhet.
10. Substitusjon (*Substitution*): Å endre den semantiske meningen ved å erstatte ord.
11. Sletting (*Deletion*): Å utelate noen kildetekstelementer i målteksten.
12. Permutasjon (*Permutation*): Å ombytte, å flytte oversettelse til et annet sted.

Særlig relevante for min analyse framstår disse fra Schjoldager (2008):

1. Direkte overføring (*Direct Transfer*) er overføring av ord fra kildeteksten til målteksten uten å endre det (op.cit.: 93). F. eks. *Luisse* blir *Luisse*.
2. Et oversettelseslån (*Calque*) er en strategi som innebærer at man overfører strukturen fra kildetekst, med en veldig nær oversettelse. Strukturen som er overført er uidiomatisk. Det betyr at det ikke er karakteristisk eller typisk for målspåket. Forskjellen mellom *calque* og *direct translation* er at *calque* kan virke unaturlig, noen ganger er den av og til ikke korrekt på en lingvistisk måte. Lingvistiske ekvivalensers rolle spiller er å bære alle betydningens komponenter, mens funksjonelle ekvivalensers rolle er å dekke meningen, følelsen. *Calque* er også mer funksjonell og gir fram følelse og betydningen fra kildeteksten (op.cit.: 94-95). F. eks. *Räägu Rein* → *Rein Röyte*.
3. Direkte oversettelse (*Direct Translation*) er å oversette noe ord-for-ord. Oversetter prøver å oversette så nært som mulig på et lingvistisk nivå, og velger ofte den første ordlyd som kommer i tanke. Oversettelsen er idiomatisk (typisk for et språk (op.cit.: 95-96). F. eks. *Aida-Oskar* → *Stabbur-Oskar*.

4. Indirekte oversettelse (*Oblique translation*) betyr at oversetteren oversetter betydningen i stedet for ordet og på denne måten prøver å dekke kildetekstens innhold. Denne teknikken er funksjonell, men prøver å dekke kildetekstens kontekst, gir fram tekstens følelse, og det kan være forskjellig fra original konteksten (op.cit.: 97-99). F. eks. *Nōia-Ella* → *heksekjerringa* eller *Kupja-Hans* → *godsfuten Hans*.
5. Tilpasning (*Adaption*) denne teknikken gjenskaper kildetekstens effekt, og den kan fokusere på et aspekt i kildeteksten, og ignorere de andre. Den likner med parafisering og indirekte oversettelse, men er en mer kreativ teknikk, som prøver å imitere tankeprosessen hos kildetekstens forfatter. Denne teknikken brukes ofte for å tilpasse et ord eller uttrykk som ikke eksisterer i målkulturen (op.cit.: 103). F.eks. *rehepapp* → *treskebasen*.

4. Analyse av oversettelse

I dette kapitlet skal jeg analysere eksempler på oversettelse av egennavn fra estisk til norsk. Målet med denne bacheloroppgaven er å forske på oversettelse av proprier i «Trollskap i november» av Andrus Kivirähk.

Oppgaven er avgrenset til menneskelige karakterer. Analysen inneholder 21 menneskelige skikkelser og er dermed inndelt i like mange deler. I analysen har jeg brukt den estiske originalversjonen «Rehepapp ehk november» (2000), og sammenliknet med oversettelsen av egennavn i den norske utgaven «Trollskap i november» (2004), oversatt av Turid Farbregd.

Hvert kapittel begynner med kort beskrivelse av personene, deretter analyserer jeg oversettelsen og prøver å finne forbindelse mellom kilde- og målteksten. For at leseren skal kunne forstå bedre, og for å støtte min analyse er oversettingen illustrert med eksempler på kontekst. I undersøkelsen av oversettelsen fikk jeg bruk for fem av Anne Schjoldagers tolv teknikker, siden de andre teknikkene ikke virket relevante.

4.1. Koera-Kaarel

Koera-Kaarel, i den norske oversettelsen *Kaarel på Kaure* og *Kaarel Kaure*, var en gårdsherre som hadde et godt forhold til *Treskebasen*, estisk *Rehepapp*. Å arbeide hadde han alltid greid å unngå - først på grunn av sykdom, og senere på grunn av alkoholisme. For arbeidet hadde han drengen *Jaan*.

En direkte norsk oversettelse av *Koera-Kaarel* kunne vært *Hunde-Kaarel*. Ifølge Estlands offisielle navnestatistikk er det 1386 personer som heter Kaarel (Statistikaamet, 2020). I Norge finnes det færre enn fire personer, eller ingen som heter Kaarel (Statistisk sentralbyrå, 2020).

Ifølge Det Norske Akademis ordbok betyr *kaure*:

1. DIALEKTALT finkrøllete ull, særlig av lam
2. DIALEKTALT vedstykke til opptenning, spikket opp i spon som krøller seg og henger sammen i den ene enden (Kaure, NAOB).

Denne oppgaven går ut fra at i gamle dager kalte man mennesker opp etter gårder, steder de bodde i, kallenavn eller farsnavn. Ifølge stedsnavns databasen (KNAB, 2019) finnes det i Estland en gård og en uoffisiell landsby som heter *Koera*, men ingen steder som heter *Kaure*.

Ordet *Kaure* er på klanglig måte (onomatopoetisk) og skriftlig måte litt mer særegent norsk enn det estiske *Koera*.

- *På golvet i stova hans **Kaarel på Kaure** låg det ein ung mann og jamra i stor smerte, han rulla seg og slo reint ut krøll på seg i grueleg pine. [...] Kaarel sjølv dampa bekymra på pipa og såg på drengen sin – ja, for nettopp Jaan, drengen hans **Kaarel Kaure**, var det, den skjelvande karen som låg der* (Kivirähk, 2004: 5).
- ***Koera Kaarli** tares vedeles otse põrandal noor mees ja oigas suurest valust, kerides end hirmsates piinades suisa kringliks. [...] **Koera Kaarel** ise tegi murelikult piipu ning silmitses oma sulast – sest just Koera Kaarli sulane Jaan see siuna vabisev mees oligi* (Kivirähk, 2000: 3).
- *Jaan hukte seg bak husnova på **Kaure**. [...] (Kivirähk, 2004: 202).*
*Sulane Jaan kükitas **Koera Kaarli** tare nurga taga, [...] (Kivirähk, 2000: 196).*

Oversettelsen fra *Koera-Kaarel* til *Kaarel på Kaure* og *Kaarel Kaure* er *Calque*. Ifølge Schjoldager (2008: 94-95) betyr det at denne teknikken overfører strukturen fra kildetekst og har en veldig nær oversettelse. Strukturen som er overført er uidiomatisk, som betyr at den ikke er særegen for målspråket. Forskjellen mellom *calque* og *direct translation* er at *calque* kan virke unaturlig, noen ganger er den av og til ikke korrekt på en lingvistisk måte. Denne teknikken er også litt mer funksjonell og får fram følelse og betydningen fra kildeteksten.

Koera-Kaarel var også nevnt i boka som *Kaarel*, og det var overført til målteksten på det samme måte. Oversetteren har overført navnet direkte fra kildeteksten til målteksten uten å endre det, og det betyr at det er direkte overføring (*Direct Transfer*).

4.2. Jaan

Koera-Kaarels dreng, som var svært begeistret for herregårds stuejente Luise.

- «[...] Kven tek gardsarbeidet om **Jaan** skulle stryke med slik oppunder jul? Bruk no forstanden, Sander, og sei kva eg skal gjere med drengen [...]» (Kivirähk 2004: 7).

«[...] Kes mu talutööd ära teeb, kui **Jaan** nüüid enne jõulu kõrvad pea alla paneb? Ole ikka mõistlik mees, Sander ja ütle, mis ma peaks sulasega tegema? [...]» (Kivirähk 2000: 5).

Oversetteren Turid Farbregd i oversettelsen overført dette navnet direkte, og derfor er dette en direkte overføring.

4.3. Imbi og Äрни

Grådig og lurt par, som i boka alltid opptrer sammen. Drev hovedsakelig med stjeling fra andre.

- [...] **Ada og Embret** hadde traska rundt heile natta som mortensbukkar, [...] (Kivirähk, 2004: 67).
[...] **Imbi ja Äрни** olid öö läbi ringi kooserdanud ja marti teinud, [...] (Kivirähk, 2000: 63).

Imbi og *Äрни* er gammeldagse estiske navn, og er ikke så utbredte navnene (Statistikaamet, 2020). Ingen av navnene er norske, og er i oversettelse tilpasset som *Ada* og *Embret*. Ifølge Statistisk sentralbyrå finnes det færre enn fire personer eller ingen i Norge som heter *Imbi* eller *Äрни* (Statistisk sentralbyrå, 2020).

Ada og *Embret* hører også litt gammeldagse ut på norsk. *Ada* er et jentenavn i Estland, like ens i Norge. Estlands statistiske sentralbyrås folkeregisteret (Statistikaamet, 2020) viser 0 ekvivalenter til navnet *Embret*, som betyr at det er færre enn fem eller ingen som heter *Embret* i Estland.

Oversetteren har valgt her tilpasning, tenkt kreativt og tilpasset navnene mer norske.

4.4. Luise

Luise var ei oppblåst stuejente på herregården. Hun hadde stjålet dødskjolen fra en 100-år gammel baronesse, og derfor tenkte hun at hun var bedre enn de andre, og selvfølgelig mer moteriktig.

- *Luise gjorde som ho vart beden. [...]* (Kivirähk, 2004: 12).
Luise tegi nagu palutud. [...] (Kivirähk, 2000: 10).

Oversetteren har bevart navnet i oversettelsen, og overført det direkte fra kildeteksten til målteksten uten å endre det. Denne teknikken er direkte overføring.

4.5. Aida-Oskar

Herregårdens stabburmann, som var grådig, gjerrig og levde i overflod.

Ait betyr på norsk stabbur eller bur, og er en bygning for å bevare korn eller klær. Genitivsformen på estisk er *aida*.

På norsk er *bur* eller *stabbur* ekvivalenter for dette ordet. Ifølge bokmålsordboka (Stabbur, Bokmålsordboka) er *stabbur* egentlig stavbur, og er matbu eller forrådshus (på stolper).

Aida-Oskar er oversatt i boka til *Stabbur-Oskar* eller *Bur-Oskar*. Begge to er direkte oversettelse (*direct translation*) på grunn av ord-for-ord oversettelsen:

- «[...] *Oskar* forklarte at det er det forbaska museherket, spesielt store estiske musebeist, som det er innmari mykje av i haust, og som er forferdeleg svoltne. [...] *Stabbur-Oskar* vart kvit i fjeset [...]» (Kivirähk, 2004: 10).
«[...] *Oskar* siis seletas härrale, et need on hiired, erilised suured Eestimaa hiired, keda on sel sügisel kole palju ja kes on hirmus näljased. [...]. *Aida-Oskar* läks näost valgeks [...]» (Kivirähk, 2000: 7).

- «[...] **Bur-Oskar** var så sint at han strauk rett til vertshuset [...]» (Kivirähk, 2004: 10).
«[...] **Aida-Oskar** oli nii vihane, et läks joonelt kõrtsi [...]» (Kivirähk, 2000: 7).
- [...] **Skratten til Oskar forvaltar** hadde begynt å gjøre opprør (Kivirähk, 2004: 21).
[...] **Aidamees Oskari** kratt oli mässama hakanud (Kivirähk, 2000: 18).

Aida-Oskar nevnes noen ganger i boka som *Oskar*, og dette navnet har oversetteren overført direkte.

4.6. Kirikuõpetaja Moosel og Rosalie

Kirikuõpetaja Moosel var en prest, og hadde stuejente *Rosalie*. Begge to var veldig konservative og gudfryktige. *Rosalies* navn er overført direkte til den norske oversettelsen (*direct transfer*), mens presten *Moosel* er oversatt direkte (*kirikuõpetaja* betyr en prest på norsk).

- Samtidig prata **presten Moosel** med hushaldaren sin, [...] (Kivirähk, 2004: 33).
Kirikuõpetaja Moosel aga kõneles samal ajal oma toatüdruku, väga uskliku vanapiigaga (Kivirähk, 2000: 29).
- «Lova vere Jesus Kristus!» svara **Rosalie** [...] (Kivirähk, 2004: 33).
«Kiidetud olgu Jeesus Kristus,» kostis **Rosalie**, [...] (Kivirähk, 2000: 29).

4.7. Rehepapp

Klok og gammel mann, som var helbreder i bygda, og kunne hjelpe alle med sin klokskap.

Rehepapp er oversatt til *treskebasen* og *basen* i boka. *Rehepapp* betyr på estisk den som fyrer ria, og holder vakt ved treskingen på en herregård. På norsk eksisterer det ikke spesielt ordet for dette yrket.

- [...] Det var likevel **treskebasen** som dei hadde venta på, og ikkje døden enno. **Basen** var ein tilårskomen kall, men framleis rask og rørig, og med ein velvaksen stav i handa [...] (Kivirähk, 2004: 6).
 [...] See oli siiski oodatud **rehepapp**, mitte veel surm. Juba päris vana mees, aga ikka kõbus, tubli kepp käes [...] (Kivirähk 2000: 4).

Estisk forklaringsordbok (EKSS, 2009) forklarer ordet *papp* som en ortodoks prest, en papp/kartong, og i talespråk kan det også ha betydningene prest generelt – eller penger.

Å treske (av norrønt *preskja*) betyr å skille korn fra halm og strå (NAOB), og *bas* kommer fra lavtysk eller nederlandsk, og betyr leder eller formann for et arbeidslag og lignende (Bokmålsordboka).

Treskebasen, *treskebas*, i tillegg med *treskehuset* var ordene som ble opprettet av forfatteren, og lagt til i nynorskorpuset (Norsk Ordbok 2014), og treskebasens direkte oversettelse til estisk kunne være arbeidsformannen til tresking.

Siden konteksten er det samme, men oversetteren har opprettet et nytt ord for å erstatte en kulturell referanse, som ikke eksisterer i målspåket, er bruken av ordet *basen* og *treskebasen* en tilpasningsstrategi. *Rehepapp*, som er en yrkestittel i Estland, finnes ikke på norsk.

En *bas* betyr i estisk oversettelse en arbeidsformann. Hvis vi ignorerer hele avsnittet og konteksten, og ser oversetting av *basen* separat, ville være oversettelsesmetoden vært sletting ettersom oversetteren har bestemt for å utelate *ria* eller *treske* foran *basen*.

Siden treskebasen nevnes mange ganger i boka, har oversetteren sannsynligvis brukt ordet *basen* for at treskebasen ikke skal gjenta seg så mye. Schjoldager forklarer (2008: 108) at sletting er at visse kildetekstens betydningssenheter mangler fra målteteksten.

Treskebasen hadde også egennavnet *Rehe-Sander*, på norsk *Treske-Sander*. Hadde oversetteren brukt *Ria-Sander*, ville oversettelsen låte underlig og ikke særlig godt på norsk. Her må det også ses på konteksten. For leseren er det klart, et det er snakk om *treskebasen*, derfor er oversettelsesstrategi indirekte oversettelse (*oblique*). Schjoldager (2008: 97-99) beskriver denne teknikken som kontekst-nærende (prøver å dekke den

kontekstuelle meningen av kildeteksts enhet) og følelse-for-følelse prosedyre (funksjonell ekvivalens).

- «*Nei, men er det du, **Treske-Sander!***» [...] (Kivirähk, 2004: 34).
«*Ah näe, vői **Rehe-Sander!***» [...] (Kivirähk, 2000: 30).

Egennavnet til treskebasen var *Sander*, som oversetteren bevarte i oversettelsen, og derfor betyr det direkte overføring.

- «[...] *Kven tek gardsarbeidet om Jaan skulle stryke med slik oppunder jul? Bruk no forstanden, **Sander**, og sei kva eg skal gjere med drengen [...]*» (Kivirähk 2004: 7).
«[...] *Kes mu talutööd ära teeb, kui Jaan nüüd enne jõulu kõrvad pea alla paneb? Ole ikka mõistlik mees, **Sander** ja üttele, mis ma peaks sulasega tegema? [...]*» (Kivirähk 2000: 5).

4.8. Kupja-Hans

Ung beskjeden mann med en følsom sjel. Han var sanseløst forelsket i herregårdens baronesse. Kupja-Hans er oversatt i boka til *godsfuten Hans* og *futen*.

- [...] *Han kjende att vennen sin, **godsfuten Hans**, ein ung mann slunken i kleda. **Futen** kom nærmare og helste i handa* (Kivirähk, 2004: 9).
[...] *Rehepapp tundis ära **Kupja-Hansu**, noore ja kõhetu mehe, oma hea sõbra. **Kubjas** tuli lähemale ja pakkus terekätt* (Kivirähk, 2000: 7).
- ***Futen Hans** vakna om morgonen [...]* (Kivirähk, 2004: 79).
***Kubjas Hans** ärkas hommikul [...]* Kivirähk, 2000: 74).

Kubjas betyr på estisk en tjenestemann i føydal tid som var bonde. Først og fremst betraktet og styrte denne tjenestemannen herregårdsarbeidet i forbindelse med hester og okser (EKSS, 2009). Den norske ekvivalenten for *kubjas* er *en slavedriver*, men *slavedriver* har negativ tone. Siden denne ung mann var en god person, romantiker og hadde følsom sjel, har kanskje oversetteren bestemt å bruke et annet ord for ham.

Ifølge Nynorskordboka betyr *fut*:

1. før: politiembetsmann og skatteoppkrevjar i eit landdistrikt; lokal representant for ein lensherre; fullmektig, forvaltar
2. tenestemann, embetsmann
i samansetningar som byfut, hamnefut, skattefut (Nynorskordboka).

Bokmålsordboka forklarer at *gods* er en stor herskabelig jordeiendom, herregård, og ordet *fut* har samme opphav som *fogd*, særlig i et landdistrikt, og i sammensetning betyr det offentlig tjenestemann, fogd. Ordet kommer fra latin (*ad*)*vocatus*, og betyr:

1. om eldre forhold: lokal betjent hos en lensherre; embetsmann med politi- og oppebørselsmyndighet i et landdistrikt; fut
2. i sammensetninger: betegnelse for visse offentlige tjenestemenn; jamfør *fut bidragsfogd*, *skattefogd*, *underfogd* (Bokmålsordboka).

Ordet *godsfuten* og *godsfut* ble også lagt til nynorskorpuset (Norsk Ordbok 2014), og man kan se at betydningen av ordet er ganske likt betydningen i kildeteksten.

Oversetteren har oversatt *Kupja-Hans* til *godsfuten Hans* og det går under indirekte oversettelse.

Ifølge Schjoldager er kriteriene for indirekte (*Oblique*) oversettelse at oversetteren har oversatt betydningen i stedet for ordet og prøver å dekke kildetekstens innhold. Denne teknikken er funksjonell, gjengir tekstens følelse, og det kan være litt forskjellig fra original konteksten (Schjoldager 2008: 97-99).

Kupja-Hans var også oversatt i boka til *futen*. Ifølge bokmålsordboka betyr ordet lokal betjent hos en lensherre, eller embetsmann med politi- og oppebørselsmyndighet i et landdistrikt (Bokmålsordboka). Siden *godsfuten Hans* nevnes mange ganger i boka, har oversetteren kanskje brukt ordet *futen* for at *godsfuten* eller *godsfuten Hans* ikke skal gjenta seg så mye i teksten.

Oversetteren Turid Farbregd har bare overført navnet *Hans* i oversettelsen, og derfor går dette under direkte overføring.

- *Treskebasen fortalde om Jaan og såpeetinga. Det fekk **Hans** til å rynke på nasen* (Kivirähk, 2004: 10).
*Rehepapp kõneles kupjale sulasest Jaanist ja tema seebisöömisest. **Hans** kirtsutas nina* (Kivirähk, 2000: 8).

4.9. Villu

Villu var treskebasen fra en nabolandsby, og han nevnes i boka bare et par ganger.

- «***Villu**, kva er vitsen med dette!*» [...] (Kivirähk, 2004: 101).
«***Villu**, mis nalja sa teed!*» [...] (Kivirähk, 2000, 95).

Villu var et av ordene som var lagt til i nynorskorpuset, men uten betydningen (Norsk Ordbok 2014). Oversetteren har bevart navnet i oversettelsen, og overført det direkte fra kildeteksten til målteksten uten å endre det. Denne teknikken er direkte overføring.

4.10. Nõia-Ella

Landsbyens heks, som var forelsket i treskebasen, var i boka oversatt som *heksekjerringa*. I den estiske versjonen av boka er navnet proprium, men i den norske boka appellativ.

- «*Jo du, eg fanga han hos **heksekjerringa!*** [...]» (Kivirähk, 2004: 10).
«*Kust sa selle kassi siis võtsid?*» päris rehepapp.
«*Eks **Nõia-Ella** juurest püüdsin [...]*» (Kivirähk, 2000: 7).

Ifølge Estisk språkriktighetsordbok betyr *nõiaella* ei heks (ÕS, 2018) og betydningen er det samme som *heksekjerringa*. *Ella* er også et estisk og norsk kvinnenavn. På norsk ville *Nõia-Ella* i direkte oversettelse vært *Hekse-Ella*.

I norske eventyr ville *heksekjerringa* være forståelig på samme måte, som *Nõia-Ella* eller *nõiaella* i estiske eventyrer. *Nõia-Ella* er et allment kallenavn i Estland for

eventyrskikkelser som er hekser, liksom for eksempel *Mikkel-Rev* i norske eventyrer brukes om rever.

Her har oversetteren brukt indirekte oversettelse (*oblique*). Schjoldager (2008: 97-99) beskriver denne teknikken som kontekst-nærende (prøver å dekke den kontekstuelle meningen av kildeteksts enhet) og følelse-for-følelse prosedyre (funksjonell ekvivalens).

Heksekjerringa ble også kalt Minna, og dette navnet er bevart i oversettelsen og overført direkte.

- «Åh, **Minna**...» *sukka treskebasen* [...] (Kivirähk, 2004: 152).
«Oh, **Minna**...» *ohkas rehepapp* [...] (Kivirähk, 2000: 147).

4.11. Timofei

En gammel og gal soldat, som bodde hos *Kiltri-Lembits* familie. Dette navnet er bevart i den norske oversettelsen, og derfor er denne teknikken direkte overføring.

- [...], *den tidlegare soldaten Timofei*, [...] (Kivirähk, 2004: 31).
[...] *endine soldat Timofei* (Kivirähk, 2000: 28).

4.12. Räägu-Rein

Enkemann, som bodde på gården sin med datteren Liina. Han hatet herregården, og alt som angikk den.

Räägu-Rein heter i den norske oversettelse *Rein Röyte*. På estisk kommer ordet *rääk* fra ordet *rukkirääk*, som på norsk er fuglenavnet åkerrikse. For ordet *röyte* finnes det ingen norsk ekvivalent, men nærstående i skrivemåte er *røyte*, som betyr ifølge Det norske akademis ordbok betyr til å slippe hårene ved å legge i bløt, eller om dyr eller dyrehud:

felle, miste for eksempel hår, pels eller horn (NAOB). *Röyte* var et av ordene som var lagt til i nynorskorpuset (Norsk Ordbok 2014).

Denne oppgaven går ut fra at i gamle dager kalte man mennesker opp etter gårder eller farsnavn. Her kan det ses at oversetteren har brukt oversettelseslån (*calque*) som teknikk. Schjoldager forklarer (Schjoldager, 2008: 94-95) at denne teknikken har nær oversettelse og overføring strukturen, og resultat er ofte uidiomatisk i målteksten. Uidiomatisk betyr noe som ikke er karakteristisk eller som ikke engang er riktig språk (f. eks. uttrykk eller vendinger), eller til og med språkriktig (Persvold, 2018).

- [...] , og dradokkene til **Rein Röyte** i neste omgang rappar frå grannane, så kjem det likevel godsmat på bordet hos **Rein**. [...] (Kivirähk, 2004: 15).
[...] ning **Räägu Reinu** kratid krabavad jällegi teistelt taludelt, siis jõuab mõista kraam ikkagi ka **Reinu** lauale. [...] (Kivirähk, 2000: 12).

Noen ganger har Kivirähk referert til *Räägu-Rein* bare som *Rein*, og dette navnet er overført også direkte i oversettelsen.

4.13. Räägu-Liina

Beskjeden jente, som prøvde å være lydig datter for *Räägu-Rein*, men var hemmelig forelsket i godsfulen *Hans*, som selv bare hadde blick for baronessen.

Räägu-Liina er oversatt til *Liina-Röyte*. Som forklart i forrige undertittel passer her også strategien oversettelseslån (*Calque*).

- **Liina Röyte** var komen til kyrkja aleine [...] (Kivirähk, 2004: 29).
Räägu Liina oli tulnud kirikusse üksipäini [...] (Kivirähk, 2000: 25).

Räägu-Liina kalles noen ganger i begge bøkene *Liina*, dermed har oversetteren overført navnet *Liina* direkte.

- **Liina** rulla kjolen saman og sveipte han inn i eit laken (Kivirähk, 2004: 14).
Liina keeras kleidi rulli ja mässis palakasse (Kivirähk, 2000: 11)

4.14. Kiltri-Lembit

Kiltri-Lembit var en vanlig gårdeier, som jobbet på herregården og kontrollerte at alle arbeider var gjort. I den norske boka nevnes han som *oppsynsmannen* – mannen som våker over noe.

- «*Gi dei til med, alle saman!*» sa *oppsynsmannen* til husfolket sitt; det var kona, to vaksne søner, ei lita dotter og ein krøpling, den tidligere soldat Timofei, som bygda hadde gitt han på legd. Alle rette framden lyse klumpen, og han samla omhyggeleg byttet i ein skinnpung (Kivirähk, 2004: 31).
- «*Andke kõik minu kätte!*» käskis *kilter* oma perelisi, kelleks olid naine, kaks täiskasvanud poega, väike tütar ja vallasandina tema tares elav endine soldat Timofei. Kõik ulatasid *Kiltri-Lembitule* valge junnikese ja kilter pistis saagi hoolikalt nahast pauna (Kivirähk, 2000: 28).

Ordet *kilter* kommer fra nedertysk ord *schilter*, og er kjent bare i nedertysk dialekt som man snakket på 1700- og 1800-tallet i de baltiske land, seinere i baltisktysk dialekt. *Kilter* betyr mannen som ser over at arbeidet er gjort i herregård, og er hjelperen til en slavedriver (ETY, 2012).

I den estiske versjonen av boka er navnet proprium, men i den norske boka appellativ. Oversettelse er ikke direkte, men er veldig nær. På norsk finnes det ingen ekvivalent til ordet *kilter*, så har oversetteren gitt forbilde av dette yrket, og antakelig forstår alle lesere at her er ment mannen som kontrollerer at arbeidet er gjort i herregård, siden handlingen av boka pågår omtrent på 1800-tallet.

Oversettelsesstrategi som er brukt her er indirekte oversettelse (*oblique*). Schjoldager beskriver at denne strategi prøver å dekke kildetekstens innhold, og ofte oversettes betydningen i stedet for ordet. Denne strategi er funksjonell, gjengir videre følelse, men konteksten kan være litt forskjellig (Schjoldager 2008: 97-99).

Noen ganger kalles *oppsynsmannen* ifølge navnet hans: Lembit. Det er like ens overført i oversettelse.

- «Sjá her, **Lembit**, [...]» (Kivirähk, 2004: 32).
«Säh, **Lembit**, [...]» (Kivirähk, 2000: 28).

Lembit var et av ordene som var lagt til i nynorskkorpuset, men uten betydningen (Norsk Ordbok 2014).

4.15. Juhan, Jüri og Pille

Juhan, *Jüri* og *Pille* var barna til *Kiltri-Lembit*, og dem nevnes i boka bare en gang. Farbregd har overført i oversettelsen deres navn direkte, og derfor er det å gjøre med direkte overføring.

- «Denne skjorta til deg, **Jüri**, og den broka til deg, **Juhan** [...]» (Kivirähk, 2004: 70).
«Sulle, **Jüri**, see särk, ja sulle, **Juhan**, need püksid [...]» (Kivirähk, 2000: 66).
- [...], veslejenta **Pille** (Kivirähk, 2004: 71).
[...], pisike **Pille** (Kivirähk, 2000: 66).

4.16. Mall

Var Oskars kone, og hun er oversatt som *Malli*. Det er 531 kvinner som har *Malli* for første fornavn i Estland (Statistikaamet, 2020), men i Norge finnes det 10 personer (Statistisk sentralbyrå, 2020).

Mennesker som har navnet *Malli* bor ikke i Estland, eller finnes dem færre enn fem og derfor er det ingen statistikk om dem (Statistikaamet, 2020). I Norge er *Malli* litt mer populært navn enn i Estland – det er 12 kvinner som har *Malli* som første og 10 kvinner som har *Malli* som eneste fornavn (Statistisk sentralbyrå, 2020).

- [...] meinte **Malli**, kona hans [...] (Kivirähk, 2004: 22).
[...] arvas Oskari naine **Mall**, [...] (Kivirähk 2000: 19).

Her er teknikken direkte oversettelsen. I følge Schjoldager (Schjoldager, 2008: 96-96) er direkte oversettelsen hvis oversetteren har oversatt så nært som mulig i et lingvistisk nivå, og er blitt ganske nær til kildeteksten, og i tillegg er målteksten idiomatisk. Malli høres ut mer norske enn Mall.

4.17. Õuna-Endel

Frier til Liina, ytterst vulgær og tølperaktig mann. *Õun* betyr på estisk eple og navnet *Õuna-Endel* er oversatt til *Eple-Endel*. Siden den er ord-for-ord oversettelse, kalles det direkte oversettelse

- *Eple-Endel* var ein middels høg, firskoren ung mann. [...]. *Endel* var ein av dei få i landsbyen som ikkje hadde eigen skratte, [...] (Kivirähk, 2004: 97).
Õuna-Endel oli keskmist kasvu, turske noor mees. [...]. *Endel* oli üks väheseid inimesi külas, kellel polnud isiklikku kratti, [...] (Kivirähk, 2000: 91).

Eple-Endel var også nevnt i boka som *Endel*, og det var overført til målteksten på det samme måte. Oversetteren har overført navnet direkte fra kildeteksten til målteksten uten å endre det, og det betyr at det er direkte overføring (*direct translation*).

4.18. Ints

En stuegutt på herregården. Han stjal fra gården, og solgte varer videre til de andre, for ifølge hans verdensoppfatning tilhørte hele godseiernes eiendom esterne.

Ints var et av ordene som var lagt til i nynorskkorpuset, men uten betydningen (Norsk Ordbok 2014).

Oversetteren har overført navnet *Ints* direkte fra kildeteksten til målteksten uten å endre det. Denne teknikken er direkte overføring.

- *Kammertenar Ints* greip handa til Hans [...] (Kivirähk, 2004: 81).

Toapoiss Ints haaras Hansu käe [...] (Kivirähk, 2000: 77).

4.19. Muna-Ott

Var 10 år i helvete under djevelens tjeneste, og jobbet seinere hos presten. I hovedsak drev han med stjeling fra begge to.

Muna-Ott er oversatt i «Trollskap i november» som *Kodde-Ott*. I direkte oversettelsen kunne han være *Egge-Ott*.

- *Kodde-Ott sat stille ei lita stund [...] (Kivirähk, 2004: 34).*
Muna Ott istus veidi aega vaikselt [...] (Kivirähk, 2000: 30).

Ifølge Det Norske Akademis ordbok kommer *kodde* av norrønt *koddi* og har variantformen *kødd*. *Kodde* betyr *pute* eller *hodepute*, men *kødd* er på muntlig språk skjellsord: *testikkel*, *drittsekk*, *idiot* osv. (NAOB). I tillegg til at *muna* betyr *egg* på estisk, har det også betydning på talespråk som *testikkel*.

Hvis vi tar i betraktning at *egg* og *muna* er gårdsnavn, er det i begge fall direkte oversettelse, siden det ord-for-ord oversettelse

Muna-Ott var også nevnt i boka som *Ott* og navnet var overført i oversettelsen på det samme måte. Det betyr at oversetteren har brukt direkte overføring.

- *Ott tok begeret og tømde det (Kivirähk, 2004: 34).*
Ott võttis käraka vastu ja jõi ära (Kivirähk, 2000: 31).

4.20. Sorgu Mai

Sorgu Mai var ei gammel jente som forsvunnet i skogen, og gikk rundt som et gjenferd. Hun er oversatt i boka som *Mai på Sorgu* og *Mai Sorgu*.

- «Å, det er ho gamle *Mai på Sorgu*,» [...] (Kivirähk, 2004: 143).
«Ah, see on ju vana *Sorgu Mai*,» [...] (Kivirähk, 2000: 136).

- *Mai Sorgu* var ei gammal jente som for mange år sidan hadde forsvunne då ho plukka bær. [...] (Kivirähk, 2004: 143).
Sorgu Mai oli üks vanatiudruk, kes aastate eest marjul käies metsa ära kadus. [...] (Kivirähk, 2000: 137).

På norsk finnes det ingen ekvivalenter til ordet *sorgu* og oversetteren har overført navnet direkte fra kildeteksten til målteksten uten å endre det.

Sorgu var et av ordene som var lagt til i nynorskkorpuset, men uten betydningen (Norsk Ordbok 2014).

4.21. Möldri-Juhan

Beskrivelsen av denne personen mangler, siden han ble referert til i boka bare en gang.

[...], då vi reid som kvervelvindar på møllevengene hans **Juhan møllar** til dess kverna gjekk sund. [...] (Kivirähk, 2004:151).

[...], kui me kahekesi koos tuulispaskadena **Möldri-Juhani** veskitiibadel ringiratast sõitsime, kuni veski ära lagunes. [...] (Kivirähk, 2000: 145).

Denne oppgaven går ut fra at i gamle dager kalte man mennesker etter gårder, steder de bodde i, kallenavn eller farsnavn. Her er klart at *møllar* og *Möldri*- beskriver yrket. Derfor er det å gjøre med direkte oversettelse (*direct translation*), på grunn av ord-for-ord oversettelse

5. Konklusjon

I denne bacheloroppgaven undersøkte jeg eksempler på oversettelse av egennavn fra estisk til norsk i «Trollskap i november» av Andrus Kivirähk, oversatt av Turid Farbregd. For undersøkning av oversettelse brukte jeg fem av Anne Schjoldagers tolv teknikker, siden de andre teknikkene ikke var relevante og ikke kunne brukes.

Målet var å finne ut hva oversettelsen sier om de valgene oversetteren har gjort og hvordan kan teori om oversettelsesstrategier kan brukes for å klassifisere disse.

Jeg undersøkte totalt 21 navn, og oversettelsesteknikkene jeg var direkte overføring (*Direct Transfer*), oversettelseslån (*Calque*), direkte oversettelse (*Direct Translation*), indirekte oversettelse (*Oblique Translation*) og tilpasning (*Adaption*).

Direkte overføring ble brukt 12 ganger i oversettelsen ifølge min analyse. Noen av navnene hadde presisering foran, eller mellom, for eksempel *drengen Jaan*, eller *på i Mai på Sorgu*. Presisering kan vise yrket, kan være knyttet til gårdsnavn, bosted, kallenavn eller farsnavn.

Oversettelsen avhenger helt av konteksten og det er ikke enkelt å oversette eller forske på oversettelsen av egennavn en for en, fordi strategien da kan være ulik eller fraværende. Man må se på hele konteksten, ikke bare på et avsnitt.

Hvis det finnes mulighet, kan oversetteren spille på flere navnevarianter, for eksempel *Kaarel Kaure* eller *Kaarel på Kaure*. Det kan virke mer interessant for leseren, siden det virker mer kreativt og teksten ikke bare gjentar et navn.

Direkte oversettelse (*Direct Translation*) ble brukt 5 ganger, indirekte oversettelse (*Oblique*) 4, oversettelseslån (*Calque*) 3 og tilpasning (*Adaption*) 2 ganger.

Mange av navnene ble ikke oversatt til norsk, for eksempel oversetteren kunne valgt å tilpasse formene som *Karel*, *Jan*, *Lina* eller *Mosel* i stedet for *Kaarel*, *Jaan*, *Liina* eller *Moosel*. Oversetteren kunne også erstattet *ö* med den norske *ø* i navn *Rein Röyte*.

Kanskje prøvde oversetteren å bevare så mye estiske elementer som mulig, så at teksten kunne virke mer fremmede.

Imbi og *Ärni* og *Mall* kan forårsake uttalesproblemer, eller være vanskelig å lese.

Kanskje derfor har oversetteren valgt å endre navnene til noe mer norsk. Det samme kan gjelde for estiske lesere, hvis de leser skandinaviske navn som inneholder *ø*, *æ* eller *å* – disse bokstavene finnes ikke på estisk, og de kan forvirre leseren og lesingsprosessen.

Undersøkelsen kan utvides ved å analysere mystiske vesener i boka: spøkelser, gjenferd, riser, vetter og skratter, og så videre, siden alle disse vesener hadde veldig forskjellige oversettelsesvarianter. I Estland har man lagde film, opera og brettspill basert på boka som også gir forskningsmaterialer. I tillegg til den norske oversettelsen er det mulig å undersøke svensk, ungarsk, latvisk, fransk og russisk oversettelse av boka.

Resümee

Tartu Ülikool

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond

(Norra keel ja kirjandus)

Töö pealkiri: Proopriumite tõlge raamatus „Rehepapp ehk november“

Bakalaureusetöö

Autor: Paula Leer

Juhendajad: Antonina Kostina ja Øyvind Rangøy

Igal tõlkijal tuleb ette tekste, kus tuleb tõlkida nii pärisnimesid (proopriume), kui ka üldnimesid (apellatiive). Üldnimed tähistavad üldiselt mingeid kategooriaid (näiteks koer, inimene), apellatiivid on aga nimisõnad, mida kirjutatakse suure algustähega ning mis viitavad mingile spetsiifilisele referendile, olgu selleks näiteks inimese nimi (Martin), kohanimi (Oslo) jne.

Ilukirjandust tõlkides peab tõlkija edastama sihtteksti näiteks tegelaste eripära, kultuurse tausta, spetsiifilise miljöö ning seda tehes peab ta otsustama milliseid valikuid teha ja kasutama erinevaid tõlkestrateegiaid, et säilitada võimalikult täpne kujutluspilt lähtetekstist. See aga paneb mõtlema milliseid lahendusi kasutavad tõlkijad, et viia tähendus üle sihtteksti nii, et see oleks sama arusaadav ja tabav kui originaal.

Selle töö eesmärgiks on uurida apellatiivide norra keelset tõlget Andrus Kivirähu romaani näitel „Rehepapp ehk november“. Töö keskendub inimtegelastele ning selle eesmärk on vastata järgnevatele küsimustele:

- Mida ütleb tõlge lähtudes tõlkijate valikutest?
- Kuidas on võimalik kasutada tõlketeooriat, et neid valikuid klassifitseerida?

Teooriaosas on kasutatud A. Schjoldageri “Understanding Translation” (2008), R.T. Belli «Translation and Translating: Theory and Practice» (1991), C. Nordi «Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point» (2003), C. Schaffneri «Running before walking? Designing a translation programme at undergraduate level» (2000) ning A.P. Vermesi “Proper names in translation: An explanatory attempt” (2003).

Töö koosneb kolmest põhiosast: teine peatükk annab ülevaate uurimismaterjali taustast ning materjalist endast, kolmas peatükk sisaldab teooriat ning neljas peatükk on analüüs. Teises peatükis antakse lühiülevaade autorist, tõlkijast ning teosest mida analüüsitakse. Seejärel seletatakse tõlke tähendust ning millised kriteeriumid tuleks tõlkeprotsessis aluseks võtta. Kolmandas peatükis seletatakse proopriumite olemust, funktsiooni ning millised raskused võivad esineda neid tõlkides. Seejärel tutvustatakse tõlkestrateegiad koos näidetega, mida kasutatakse analüüsiks. Neljandas peatükis analüüsitakse pärisnimede tõlget koos näidetega eesti keelest norra keelde kasutades Anne Schjoldageri mikrostrateegiaid.

Analüüsist selgub, et tõlkija on kasutanud viite tehnikat kaheteistkümnest. Kõige rohkem on kasutatud nimede säilitamist. Paljud tõlgitud nimed sisaldasid ka täpsustust, mis võib näidata ametinime, talunime, isanime jne. Kogu tõlge sõltub täielikult kontekstist ja sihttekstist. Väga raske on uurida tõlget vaid ühe näite kaupa, nägemata tervikteksti, kuna seetõttu võivad strateegiad olla väga erinevad. Seega tuleks näha ühest lõigust kaugemale.

Kui on võimalik, saab tõlkija nimedega mängida lisades näiteks (ees-)liiteid. See võib tõlkes mõjuda loominguiliselt ning tekstis ei kordu pidevalt üks nimi.

Paljud nimed olid jäetud aga norra keelde tõlkimata, kuigi tõlkija oleks saanud kohandada neid norrapärasemaks, samuti oli säilitatud ka eestipärane *ö*. Võib oletada, et nende säilitamisega proovis tõlkija säilitada nii palju elemente eesti keelest, kui on võimalik.

Leidus ka nimesid, mis olid kohandatud norrapärasemaks. Näiteks võivad osad originaalnimed tekitada lugejail hääldusprobleeme või lugemiskõnnetusi, kuna ei teata kuidas võõrast tähte hääldada. See sama võib kehtida ka eesti lugejate kohta, kes loevad

tekste, mis sisaldavad skandinaavia tähti ϕ , $\ae$ ja $\aa$. Kuna need tähed eesti keeles puuduvad, võivad need lugejat ja kogu lugemisprotsessi segada.

Edasi saaks uurida näiteks ebaloomulike olendeid: kratte, kummitusi, vanapaganat ja muid tegelasi ning kindlasti annaksid uurimismaterjali ka raamatu põhjal tehtud film, ooper ning miks ka mitte lauamäng. Lisaks norra keelsele tõlkele on võimalik uurida rootsi, ungari, läti, vene ja prantsuse tõlget.

Referanseliste

Aasen, I. (1997). *Norsk maalbunad. Samanstilling av norske ord etter umgrip og tyding*. Oslo. Elektronisk utgave. Det Norske Samlaget.

Bell, R. T. 1991. *Translation and Translating: Theory and Practice*. London og New York. Longman.

Bull, T. (2020. 16. april). *Ivar Aasen* [Internett]. Store norske leksikon. Tilgjengelig fra: https://snl.no/Ivar_Aasen [Lest 18.04.2020].

Bokmålsordboka

https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&bokmaal=+&ordbok=bokmaal

EKSS, (2009) *Eesti keele seletav sõnaraamat*. [Internett]
<http://www.eki.ee/dict/ekss/index.cgi>

ESTLIT, (ingen dato). Database av de estiske forfattere [Internett]
Tilgjengelig fra: <http://estlit.ee/elis/?cmd=search> [Lest 24.03.2019].

ETY. 2012. *Eesti etimoloogiasõnaraamat* [Internett].
Tilgjengelig fra: <http://www.eki.ee/dict/ety/>

Hansen, M. 2003. *Reaalide tõlkimine norra keelest eesti keelde Ketil Bjørnstad' romaani «Muusikale» näitel*. Bacheloroppgave: Tartu.

Kivirähk, A. 2000. *Rehepapp ehk november*. Varrak.

Kivirähk, A. 2004. *Trollskap i november*. Oslo. Pax Forlag A/S.

KNAB, (sist oppdatert 2019. 21. september) *Eesti Keele Instituudi kohanimeandmebaas*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <http://www.eki.ee/knab/knab.htm>

Krull, H. (ingen dato) *Andrus Kivirähk* [Internett]. Database av de estiske forfattere.

Tilgjengelig fra: <http://www.estlit.ee/elis/?cmd=writer&id=09854&grp=1> [Lest 24.03.2019].

NAOB, (ingen dato) *Det Norske Akademis ordbok*. [Internett]

[Lest 18.04.2020].

Newmark, P. 1988. *A Textbook of Translation*. Prentice Hall

Nida, E. A. 1964, *Toward a science of translating*. Leiden. E. J. Brill.

Nord, C. (2003, 24. september) *Proper Names in Translations for Children: Alice in Wonderland as a Case in Point* [Internett].

Tilgjengelig fra: <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/2003-v48-n1-2-meta550/006966ar/> [Lest 20.06.2020].

Norsk Ordbok 2014, (ingen dato) *Norsk Ordbok 2014*. [Internett]

Tilgjengelig fra: <http://folk.uio.no/danielr/no2014/nn/new-texts/27251.html> [Lest 19.04.2020].

Nynorskordboka

https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&nynorsk=+&ordbok=bokmaal

Persvold, A. Z. (2018, 18. november) *Idiomatisk* [Internett]. Store norske leksikon.

Tilgjengelig fra: <https://snl.no/idiomatisk> [Lest 19.04.2020].

Pym, A. 2004. *The moving text: localization, translation, and distribution*. Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins.

Schjoldager, A. (2008). *Understanding translation*. Aarhus. Hans Reitzels Forlag.

Schäffner, C. (2000) «Running before walking? Designing a translation programme at undergraduate level» i *Developing Translation Competance*. Adab, B. Schäffner, C. Amsterdam. John Benjamins Publishing Co.

Stabbur (ingen dato). Bokmålsordboka. [Internett]

Tilgjengelig fra:

https://ordbok.uib.no/perl/ordbok.cgi?OPP=stabbur&ant_bokmaal=5&ant_nynorsk=5&begge=+&ordbok=begge [Lest 18.04.2020].

Statistikaamet (2020). *Nimede statistika*. [Internett].

Tilgjengelig fra: <https://www.stat.ee/public/apps/nimed/>

Statistisk sentralbyrå (sist oppdatert 2020. 22. januar). *Navn*. [Internett].

Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/navn>

Theil, R. (2018, 20. februar) *Genitiv* [Internett]. Store norske leksikon.

Tilgjengelig fra: <https://snl.no/genitiv> [Lest 19.04.2020].

Vermes, A. P. (2003) Proper names in translation: An explanatory attempt. *Across Languages and Cultures*, 4 (1) [Internett].

Tilgjengelig fra: <https://akjournals.com/doi/10.1556/acr.4.2003.1.5> [Lest 17.04.2020].

Vikør, L. (ingen dato) *Ivar Aasen* [Internett]. Språkrådet.

Tilgjengelig fra: [https://www.sprakradet.no/Vi-og-](https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/spraknytt-2013/Spraknytt-22013/Aasens-malbunad/)

[vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/spraknytt-2013/Spraknytt-22013/Aasens-malbunad/](https://www.sprakradet.no/Vi-og-vart/Publikasjoner/Spraaknytt/Arkivet/spraknytt-2013/Spraknytt-22013/Aasens-malbunad/) [Lest 18.04.2020].

ÕS (2018). *Eesti õigekeelsussõnaraamat* [Internet].

Tilgjengelig fra: <https://www.eki.ee/dict/qs/>

Kinnitus töö iseseisvalt kirjutamise kohta

Mina, Paula Leer, kinnitan, et olen oma teose

Oversettelse av propriér i «Trollskap i november»₂

mille juhendajateks on Antonina Kostina ja Øyvind Rangøy, kirjutanud iseseisvalt.

Paula Leer

24.08.2020

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Paula Leer

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Oversettelse av propriert i «Trollskap i november»,

mille juhendajad on Antonina Kostina ja Øyvind Rangøy

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Paula Leer

24.08.2020